

In contact met de vogels

Interview met Simon Holzenspies door Paul Keuning

Praten met vogels, hoe is dat nou mogelijk? Dat iemand tegen zijn huisdier praat, daar kijken we niet vreemd van op. Een monnik uit middeleeuwen had gesprekken met vogels en werd daarom heilig verklaard. Maar dat er ook nu mensen rondlopen die in woord en gebaar communiceren met vogels, dat werpt nieuw licht op onze gezamenlijke liefde voor vogels.

Ter introductie

Voor wie al wat langer in de vogelwerkgroep meedraait kan ik volstaan met te zeggen dat Simon een zoon is van Carla Holzenspies van de vroegere vogelopvang in Huizen. Terwijl ik de rijkelijk met bomen en schijncypressen begroeide tuin binnenloop, vliegt net een paartje gaaien naar de voedertafel. Nadat zij hun deel gepakt hebben, zijn de kauwtjes zijn aan de beurt voor een lekker hapje. Als het nodig is, kan Simon ook aanwijzen welke vogel wat lekkers van de plank mag nemen. Dat doet hij door het hapje in zijn hand te nemen en dan die bepaalde gaai een paar keer uitnodigend aan te kijken. Zonder protest van de andere vogels pakt deze gaai het hapje dat hem toekomt.

Beslagen ten ijs komen

Dit is mijn eerste interview en dat zeg ik ook eerlijk. Daardoor laat ik mij niet uit het veld slaan. Op het moment dat ik een vraag wil stellen, geeft Simon mij de aanwijzing, dat het belangrijkste bij het vraaggesprek is om iemand zijn verhaal te laten vertellen. De op het eerste gezicht wat bedeesde Simon heeft geen enkele moeite om te vertellen over zijn passie voor de vogels die hem omringen. Hij heeft zich degelijke voorbereid, met zes uitgetypte vellen papier voor zich, steekt hij gelijk van wal. Met dit voorwerk is het onderstaande meer een verslag geworden van Simon zijn ervaringen met de hem omringende vogels, in plaats van een interview.

Simon woont in het ouderlijk huis, het huis en de tuin waar vroeger het vogelasiel van Huizen was. Daar is in de afgelo-

pen twintig jaar niet veel aan veranderd. Dezelfde meubels en de uitgebreide vogelboekencollectie van Carla staan nog in de kamer. Buiten is de volière ook nog intact. Maar daar worden geen achthonderd vogels per jaar meer opgevangen, want Simon kon naast zijn baan het vogelasiel niet voortzetten. Toch komen veel vogels ook nu nog regelmatig langs.

Het wordt even filosofisch

Wij mensen praten wat af op een dag. We hebben een zeer uitgebreide woordenschat tot onze beschikking, maar wat we doen, loopt lang niet altijd parallel met onze toezeggingen. De behandelend arts schrijft ons een bepaald middel voor, in het toelichtend gesprek zeggen we te begrijpen waarom die kuur nodig is. We beloven dat we het middel trouw zullen innemen, maar thuis menen we na een paar dagen dat ons gezonde lichaam deze onnatuurlijke pillen niet voortdurend nodig heeft, dus we laten ze staan. Vogels zijn daarentegen met hun zeer beperkte middelen zeer direct in hun uitingen. Wie daarvoor open staat, begrijpt de eenduidige bedoelingen die de vogels met hun lichaamstaal en hun klanken uiten direct.

Actieve vogelaars komen op vele manieren in contact met vogels: ze tellen, determineren, registreren leefgebieden en trekroutes. Verder verzamelen ze gegevens over eitjes en jongen en noteren voedselvoorkeuren, maar hoe communiceer je nou met vogels? Hier geeft Simon een bijna filosofisch antwoord op. Bevat wat wij mensen zeggen ook letterlijk altijd een duidelijke boodschap? Of geven we vaak een sociaal wenselijke ant-

woord? Dit verschil tussen wat we zeggen en wat we werkelijk bedoelen, kan tegenwoordig aangetoond worden door onze hersenacties te meten.

In noodsituaties handelen we meestal wel puur. Dan hebben we geen tijd om te zwalken met onze bedoelingen en meningen. Uit het wetenschappelijk onderzoek blijkt, dat ook zij die hoog op de maatschappelijke ladder staan, vaak diep in hun hart/-hersenen iets anders menen dan wat ze zeggen. Neem de Kamervoorzitter, wanneer ze bijvoorbeeld zegt dat zij de brief met de afkoop som niet gelezen heeft. Dan is het toch vreemd dat die later wel in haar archief opduikt. In de luchtvaart en in de computerwereld is dit soort gedraai en vage taal ondenkbaar. Het is het één of het ander, anders gebeuren er ongelukken.

Met veel van ons gebabbel willen we een sfeer creëren. En dat is nou precies wat vogels ook doen met hun gezang. Het zingen heeft betekenis, maar de klanken hebben net als soms ons praten, geen letterlijke betekenis. Vogels drukken daar een gevoel mee uit; de letterlijke inhoud van wat er gezegd of gezongen wordt, doet er minder toe. Het doet denken aan de lieve woordjes die we naar een baby zeggen. De letterlijke betekenis doet er niet, de intentie wordt heel goed begrepen.

Jacques P. Thijssse hoorde eens het prachtige gezang van de lijster. Het klonk als Marie, Marie, Pietje, Pietje en dat werd steeds herhaald. Voor Thijssse was het 'zonneklaar' dat deze lijster Pietje heette en dat deze vogel dringend contact zocht met zijn vrouwtje Marie. Dat zou kunnen kloppen, maar ook in dit geval hadden

Grote bonte specht

Hilde Veenstra

de tonen en klanken geen losstaande betekenis. De context maakt de bedoeling van de lijster duidelijk.

Een dier, denk maar aan onze hond, maar ook een vogel verstaat bijna geen woord van wat we zeggen. Toch komt communicatie op intentioneel niveau bij dieren en vogels heel goed over. Vogels waarderen het erg als je met ze praat. Ze voelen onze bedoeling goed aan, zeker als die vogel jou goed kent. Let maar op hun reactie in lichaamstaal. Als je leuk tegen de vogel aan babbelt, zie je dat de vogel opeens zijn vleugels optrekt, waarna de vogel z'n ogen deels sluit en de vleugels vervolgens weer ontspant. Wij mensen zijn heel sterk gericht op onze communicatie met woorden. Het is de vraag of dat in alle gevallen nuttig en nodig is. Wij kunnen bijvoorbeeld zeggen dat het regent. Een vogel niet. Maar schieten we daar veel mee op? Je voelt die regen toch, of je ziet dat het regent. Is het dan ook nog nodig om dat te zeggen?

Hack eerst de veiligheidsbarrières

Voordat je op zo'n ontspannen manier met een vogel kunt babbelen, moeten er wel een paar veiligheidsbarrières geslecht worden. Simon noemt dat in computertaal hacken. Geef je rekenschap van het aangeboren instinct van de vogel, waarmee je in contact wilt treden. Een oer-overlevingsinstinct is in ieder geval 'Let op gevaar!' Ga voor jezelf na waar een vogel allemaal door verontrust kan raken. De meeste vogels kunnen er niet tegen als je teveel naar ze kijkt. Dat doet ze mogelijk denken aan het spiedende oog van een roofvogel. Alarm, dus gevaar! Verder moet je volkomen rust uitstralen en plotselinge bewegin-

gen voorkomen. Trek ook niet de volgende keer een overall aan in plaats van die oude, vertrouwde groene trui, want dan kijkt de merel weer even de kat uit de boom, voordat hij op je schoen, of op je knie gaat zitten. Na jaren van vertrouwen winnen lukt het je om een kort gesprekje met de grote bonte specht aan te knopen. Hij reageert met binnensmondse babbelgeluiden, sub-song heet dat in vogeltaal. Maar dan: alarmkreet! Een soortgenoot waarschuwt voor gevaar. Meteen schuilt jouw gezellige gesprekspartner onder de tak van een boom, alle veren plat tegen zijn lijf gedrukt. Hij zoekt dekking voor de havik. Einde van de knusse conversatie.

Respecteer de rangorde

Belangrijk is verder om niet alleen het gedrag van deze ene vogel te kennen. Je moet weten hoe de verhoudingen en leefregels tussen de vogels onderling zijn. Nodig je per ongeluk de verkeerde vogel uit om een hapje in ontvangst te nemen, één die lager in rang staat, dan krijg je mogelijk bonje. Wordt het geen ruzie, dan zal de vogel die je net aanmoedigde om te komen eten, niet naar voren durven te komen, bang voor represailles van de hoger geplaatste soortgenoot. Let ook op de volgorde bij de verschillende soorten die op de voedertafel af komen. Wil je kauwtjes, gaaien en een paar bonte spechten tevreden stellen met een voedzame maaltijd, zorg dan dat je weet dat gaaien voor de kauwtjes aan de beurt zijn. Daar weer boven staat een eventuele kraai. En in dit geval sluiten de spechten achter aan op de hiërarchische ladder. Houd er rekening mee, dat die eigenwijze, alles opschrokkende houtduif dit hele protocol in de war kan schoppen. Kijk hem langere tijd indringend aan om hem tijdelijk op afstand te houden, want er past heel veel voedsel in de krop van die onverschrokken duif.

Dubbele knijpcombinatie

Sommige vogels, nazaten van vogels die vroeger in het asiel zijn opgevangen, komen letterlijk bij Simon op zijn knie zitten, of eten uit zijn hand. Dat doet bijvoorbeeld een paartje kauwtjes en de merel. Ook de pimpelmees krijgt eten aangeboden en wel in deze volgorde: eerst heeft Simon een paar zonnepitten in zijn hand. Daarna een stukje cake. Dat blijft de

pimpelmees niet, iets wat hij laat blijken door even met de snavel in de vinger te knijpen. Pas als tenslotte een meelworm in de hand ligt, is het goed. Zo'n meelworm wordt door de pimpelmees als een tube tussen de pootjes geklemd en met de snavel in één keer leeg getrokken, het harde velletje is niet lekker, het gaat om de mosterdzachte inhoud. Deze slimme pimpel kreeg na een tijdje door, dat het derde hapje lekker was. Dus wat deed ze? Bij het eerste hapje, zonnepit, kreeg Simon soms twee kneepjes, met andere woorden: hups twee hapjes doorschuiven, kom maar gelijk op met die meelworm! Omdat deze dubbele knijpcombinatie niet consequent gebeurde, durft Simon er nog geen conclusie aan te verbinden, maar het zou interessant zijn om hier met iemand die dergelijke ervaringen heeft, eens over van gedachten te wisselen. Zeker is wel dat hier sprake is van duidelijke communicatie. De bedoeling werd ook hier weer klinkklaar, zonder dat er woorden of klanken aan te pas kwamen. Het basis geluidenrepertoire van de meeste vogels is maar heel beperkt. Er zijn naast de zang, o.a. geluiden voor respectievelijk begroeting, gevaar, honger, toenadering en voor territorium-afbakening. Lichaamstaal is daarom een belangrijke aanvulling op de beperkte tonale communicatie. Staan de veertjes in de nek recht overeind, worden de vleugels opgetrokken? Vertoont de vogel terugtrekkend gedrag? Of gaat de vogel zijn hele verenpak schudden? Een goede verstaander heeft genoeg aan een half gebaar.

Een onderonsje met de kauw

Nog een voorbeeld, in dit geval met het kauwtje. Hij doet zijn beklag door luid Ka, Ka, Ka te roepen. Er is iets niet in orde, maar wat dan? Dat vraagt nader onderzoek. Is de waterbak soms leeg, dan moet die bijgevuld worden. Of zit zijn pootje verstrikt in een touwtje? Letterlijk duidelijk maken dat de etensbak bijgevuld moet worden, of dat er geen water meer in de drinkbak zit, dat kan het kauwtje niet. Het is ook niet nodig wanneer er intelligente mensen om hem heen zijn, die wel even uitzoeken wat er aan scheelt. Lijkt dit niet veel op de moeder die uit het gehuil van haar baby, afleidt wat er aan scheelt? Of projecteer ik nu mensenrelaties op de vogel-mens

Kauw

Hilde Veenstra

verhouding? Blijkbaar heeft het kauwtje, door ervaring met welwillende mensen, het vertrouwen gekregen, dat deze mensen op afroep zijn probleem onderkennen en oplost. Weer een duidelijk geval van communicatie tussen deze vogel en de mens.

Horen en zien.

Wanneer je zoals Simon, deze kauw al jaren kent, word je heel vertrouwd met hem. Hele gesprekken kan je dan met elkaar voeren. De kauw luistert aandachtig en kan daarbij dromerig worden en even zijn ogen sluiten. Omgekeerd kan hij ook heel opgewonden reageren. Hij wil dan met je mee vliegen, of aangeraakt worden. Je kunt heel voorzichtig zijn 'petje' of nekveren of zijn snavel betasten. Een kauw waar je een band mee hebt opgebouwd, laat dat niet alleen toe maar vindt dat prettig: het zijn zichtbare geluksmomenten. De emotie uit hij met het ophalen van de vleugels, of hij strijkt even met de snavel over je wang of hand of knijpt er voorzichtig in. Ook hier is de communicatie zeker niet eenzijdig. En weer kan een verdacht geritsel dit kauwtje onmiddellijk terug brengen in zijn aangeboren patroon van oplettendheid. Soms waarderen kauwtjes het enorm, als je werkzaamheden in hun leefom-

geving uitvoert. Met planken de volière verstevigen bijvoorbeeld, of takjes en stammetjes op de afvalhoop gooien. Die waardering kan er in sommige gevallen toe leiden, dat je kandidaat-partner van het kauwtje wordt. Het kauwtje let bij de keuze namelijk meer op houding, je inzet, dan op je uiterlijk. Met enthousiast gefladder rond de plek waar je bezigt bent, met vrolijke Ka, Ka-geluiden, geeft hij uiting aan die emotie.

De vogel in zijn waarde laten

Ik zie de oprechte natuurliefhebbers en ornithologen al fronsend kijken bij deze voorbeelden. We moeten de natuur toch de natuur laten? Zijn we deze vogels niet op een hele onnatuurlijke manier aan het domesticeren? Ter verdediging kan ik zeggen dat een flink aantal vogels in de volière en in de tuin van Simon, zogenaamde AOW-vogels zijn. Vogels die ooit bij hem gebracht zijn met een slecht gespalkte vleugel, of andere lichamelijke gebreken. Deze vogels zouden in de natuur binnen een paar dagen ten dode opgeschreven zijn. Andere vogels zijn hier in het verleden opgevangen en hebben zich succesvol kunnen handhaven in de vrije natuur en komen nu zelfs soms na jaren een paar keer per dag nog even buurten. Vrij om te gaan waar ze maar willen.

Kijk bijvoorbeeld eens naar deze merel, die als kaal jong kuikentje is binnen gebracht. Zowel in geluiden, als in gedrag komt hij nu wat vreemd over. Hij maakt steeds in sub-song, binnensmonds dus, allerlei geluiden - gelijk aan die van de zang van een volwassen merel.

Daar doorheen gemengd maakt hij alarmgeluiden, puuk, puuk, puuk, en siieep, siieep, en ping ping ping. Alarmgeluiden, en dat op momenten dat er helemaal geen gevaar is. Of de geluiden mogelijk geïmiteerd worden van merels in de buurt lijkt minder waarschijnlijk. Het hele geluids-repertoire lijkt aangeboren te zijn en te worden geoefend. Deze inmiddels jong volwassen vogel heeft duidelijk de betekenis losgekoppeld van het geluid dat hij voortbrengt. Wat te denken van zijn eetgedrag: regenwormen, het normale stapelvoedsel van de merel, worden door hem niet aangeraakt. Je zou haast denken, dat hij de betekenis van de alarmgeluiden van zijn ouders had moeten leren evenals het eten van regenwormen. Zijn pleegouder schoot te kort in zijn opvoeding.

Jammer dat ik niet vaak mensen ontmoet met het geduld van een Thomas van Aquino, en met de tact van een Konrad Lorentz, of een Nico Tinbergen. Simon Holzenspies heeft in ieder geval het karakter om vogels op een vertrouwenwekkende manier te benaderen. Zijn moeder was natuurlijk een pracht voorbeeld om die gave te ontwikkelen. Zouden er meer mensen zijn, die de taal van de vogels verstaan? Simon zou het heel waardevol vinden om daar eens wat ervaringen mee uit te wisselen. Wat hem intrigeert is juist de vraag 'Welk gedrag is instinctmatig, van nature aanwezig bij de vogel, en wanneer is er sprake van aangeleerd kopieergedrag, overgenomen van andere vogels, of van mensen. Voor eventuele reacties zijn de contactgegevens bekend bij de redactie.

Lees vooral ook: Carla Holzenspies – Alweer een vogel aan de deur, belevenissen in een vogelhospital. Uitgave Bigot & van Rossum b.v. – Blaricum ISBN 9061340871, of: Achilles Cools De kauwentuin uitgever Atlas 1999 ISBN 904500254X. Fascinerende observaties over de manier waarop vogels en mensen met elkaar omgaan.